

Joanna Angiel

Beskid Niski

Warsztaty geograficzne w ujęciu humanistycznym

Droga wzdłuż Świerżówki do Świątkowej Wielkiej

Dzień czwarty
29 czerwca 2019

ŚWIERZOWA RUSKA

Znajdujemy się w dolinie potoku Świerżówka, w której ulokowana była jedna z większych miejscowości w tej części Beskidu Niskiego - Świerżowa Ruska (Свіржова Руска). Nazwa wsi pochodzi prawdopodobnie od nazwiska jej zasadzcy - Świrża. Źródła historyczne traktujące o początkach miejscowości są bardzo skąpe. Nie wiadomo dokładnie kiedy wieś powstała, brak jest aktu lokacyjnego. Prawdopodobnie założona została w 1574 r., chociaż pierwsza historyczna wzmianka pochodzi dopiero z 1665 r. i znajduje się w spisie poborowym powiatu bieckiego. Zgodnie z ustnymi przekazami ludność wsi była pochodzenia ruskiego. Rusini do Świerżowej mieli przybyć z Zakarpacia, wypchnięci stamtąd przez Węgrów (Madziarów). Według innych przekazów (także ustnych) Rusini przybyli tu z Naddnieprza ratując się ucieczką w góry przed Tatarami. W 1680 r. były tu 4 gospodarstwa, a niecały wiek później, wieś liczyła ich już 27, działał tartak, była też karczma. Ludność wsi zajmowała się głównie rolnictwem, chociaż tutejsze gleby były nieurodzajne, trudne do uprawy i wymagające dobrego nawożenia. Jednak prawdziwe bogactwo wsi stanowiły otaczające ją lasy jodłowo – bukowe.

W dniu 21 lipca 1770 r. w górnej części wsi, na tzw. Majdanie, miała miejsce potyczka Rosjan i konfederatów barskich, dowodzonych przez Kazimierza Pułaskiego. Potyczka zakończyła się klęską Pułaskiego, a on sam ledwo uszedł rosyjskiej niewoli.

W drugiej połowie XIX w. na Majdanie znajdował się folwark i znana na okolicę potażarnia, w której wyrabiano potaż (węglan potasu). W jego produkcji wykorzystuje się popiół drzew liściastych, jest on surowcem niezbędnym do wyrobu szkła, mydła, farb i środków piorących. Właścicielem folwarku był Polak - Władysław Marek, który tak upodobał sobie tutejszą okolicę i Świerżową, że kazał się pochować na tutejszym cmentarzu. W okresie międzywojennym we wsi funkcjonowała dwuklasowa szkoła powszechna.

W 1945 r. wieś liczyła 73 gospodarstwa i około 450 mieszkańców. 20 czerwca tegoż roku mieszkańców wsi wysiedlono na Ukrainę. Wyjechali prawie wszyscy, pozostało zaledwie 9 osób, ale ich także wysiedlono dwa lata później w ramach „Akcji Wisła” - 28 maja 1947 roku - na Ziemię Odzyskaną. Mimo prób zasiedlenia wsi nie udało się sprowadzić tu osadników polskich. Tak zniknęła z powierzchni ziemi prężna kiedyś i tętniąca życiem wieś Świerżowa. Po 1947 r. ziemie byłej wsi leżały odłogiem, w niedługim czasie przekazano je miejscowemu PGR, który rozpoczął wypas bydła i owiec, a tutejsze łąki zaczęto kosić. Powoli teren dawnej wsi zaczął zarastać i dzisiaj trudno wyobrazić sobie ludną Świerżową na tym obszarze.

Dziś Świerżowa jest całkowicie niezamieszkałą, zarosłą doliną, z nielicznymi tylko śladami dawnego życia: ukrytymi w zaroślach kamiennymi krzyżami, resztkami piwnic, zdziczałymi drzewami i wysokimi miedzami po polach. To niemi świadkowie po ludności, która dzieląc swoje dole i niedole, żyła tu przez wieki. Obecnie w całości dolina dawnej wsi leży w granicach Magurskiego Parku Narodowego.

ŚWIERZOWA RUSKA

Legenda

Tu jesteś

Szkoła

Karczma - sklep

Folwark Majdan (Potażarnia)

Cerkiew greckokatolicka

Czasownia prawosławna

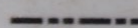
Cmentarz

Dawna zabudowa wiejska

Stodoły

Układ dróg z 1938

Układ potoków z 1938

Obszar leśny - stan w 1938

Opracowano na podstawie map z 1938r.

Cerkiew greckokat i cmentarz w Świerzowej

Cerkiew greckokatolicka i cmentarz w Świerzowej Ruskiej

Cerkiew greckokatolicka pod wezwaniem św. Józefa Chrzeciasta została zbudowana w 1894 roku

Cerkiew greckokatolicka i cmentarz w Świerzowej Ruskiej

Cerkiew greckokatolicka pod wezwaniem św. Jana Chrzciiciela została zbudowana w 1894 roku. Obecnie zostały po niej tylko nieliczne ślady w nieistniejącej już miejscowości Świerzowa Ruska - m.in. część zniszczonej kopuły, która zwieńczała jedną z wież. Głównymi wykonawcami tej budowli byli: Piotr Szczerba, Michał Czulik i Michał Bawolak. Przy pracach pomagali także inni mieszkańcy wsi. Materiały wykorzystane podczas budowania cerkwi to przede wszystkim drewno oraz kamienie - dostępne na miejscu oraz najbliższej okolicy.

Cerkiew została wybudowana na wzgórzu - wierzono, że „Dom Boga” powinien znajdować się wyżej niż pozostałe budynki we wsi, ponieważ jest to miejsce najważniejsze. Informacje o wyglądzie świątyni można znaleźć w kilku publikacjach, w których zamieszczano rysunki oraz opisy. Cerkiew została zbudowana w stylu zachodnio lemkowski i składała się z trzech części: babińca, nawy i prezbiterium skierowanego na wschód. Przypominała ona sąsiednie cerkwie, znajdujące się w Świątkowej Małej i Wielkiej.

Z powodu całkowitego wysiedlenia mieszkańców wsi po II Wojnie Światowej cerkiew przestała spełniać swoją rolę, dlatego też podjęto decyzję o rozbiórce budynku. Według danych archiwalnych część jej wyposażenia udało się zachować do dnia dzisiejszego w innych cerkwiach lub muzeach np.: metalowy krzyż znajduje się w Muzeum Sztuki Cerkiewnej w Bartnem (na załączonej fotografii), tabernakulum można znaleźć również w tej samej miejscowości, lecz w cerkwi prawosławnej pw. św. Kosmy i Damiana. Pozostała część, m.in. ikony, prawdopodobnie zostały zniszczone lub wywiezione przez mieszkańców, podczas przesiedleń.

Wokół miejsca, w którym kiedyś znajdowała się cerkiew, do dnia dzisiejszego przetrwały kamienne krzyże na lemkovskim cmentarzu. Groby znajdujące się na tym cmentarzu są nadal odwiedzane przez rodziny lub znajomych pochowanych tu zmarłych, którzy jeszcze pamiętają, gdzie szukać tego ukrytego zakątka.

- ① Cerkiew w Świerzowej Ruskiej, fot. Roman Reinfuss, 1933 rok, zbiory Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku.
- ② Tabernakulum przeniesione z cerkwi greckokatolickiej w Świerzowej Ruskiej do cerkwi prawosławnej w Bartnem.
- ③ Krzyż metalowy z cerkwi, znajdujący się obecnie w Muzeum Sztuki Cerkiewnej w Bartnem.
- ④ Pozostałości po cerkwi greckokatolickiej znajdujące się na miejscu budynku.
- ⑤ Krzyże na cmentarzu lemkovskim w Świerzowej Ruskiej.

Informacje zamieszczone na tablicy zostały zebrane przez grupę młodzieży, która realizowała projekt „Forgotten Treasue – Let's find it!”.

Materiały zostały zebrane poprzez przeprowadzenie wywiadów z osobami zajmującymi się kulturą lemkovską oraz odszukanie danych archiwalnych.

Świątkowa Wielka

Świątkowa Wielka

Ostrysz

Ostrewka

Świątkowa Wielka - moje polne ścieżki badawcze ☺

Powrót z pastwiska o zachodzie...

Czy czujesz ten zapach krów? To także jest edukacja geograficzna (wiele sensoryczna)!

Kapliczka Świętej Rodziny w Świątkowej Wielkiej

Beskid Niski. Śladami pamięci miejsc i... miejsc pamięci

Beskid Niski. W okolicy Krempnej – oryginalny znak drogowy